

Rapport

Hvert femte barn har synsproblemer!

Synsundersøkelser av barn vil gi bedre resultater i skolen.

Godt syn i skolehverdagen

Godt syn er en viktig nøkkel i skolehverdagen. Lesing, skriving, følge med på tavlen, bruk av datamaskin og læringsbrett er visuelle oppgaver barn og unge må utføre daglig. En elevs øyne er konstant i bruk i klasserommet og i friminutter. Når synet ikke fungerer som det skal, påvirkes både skole og fritid.

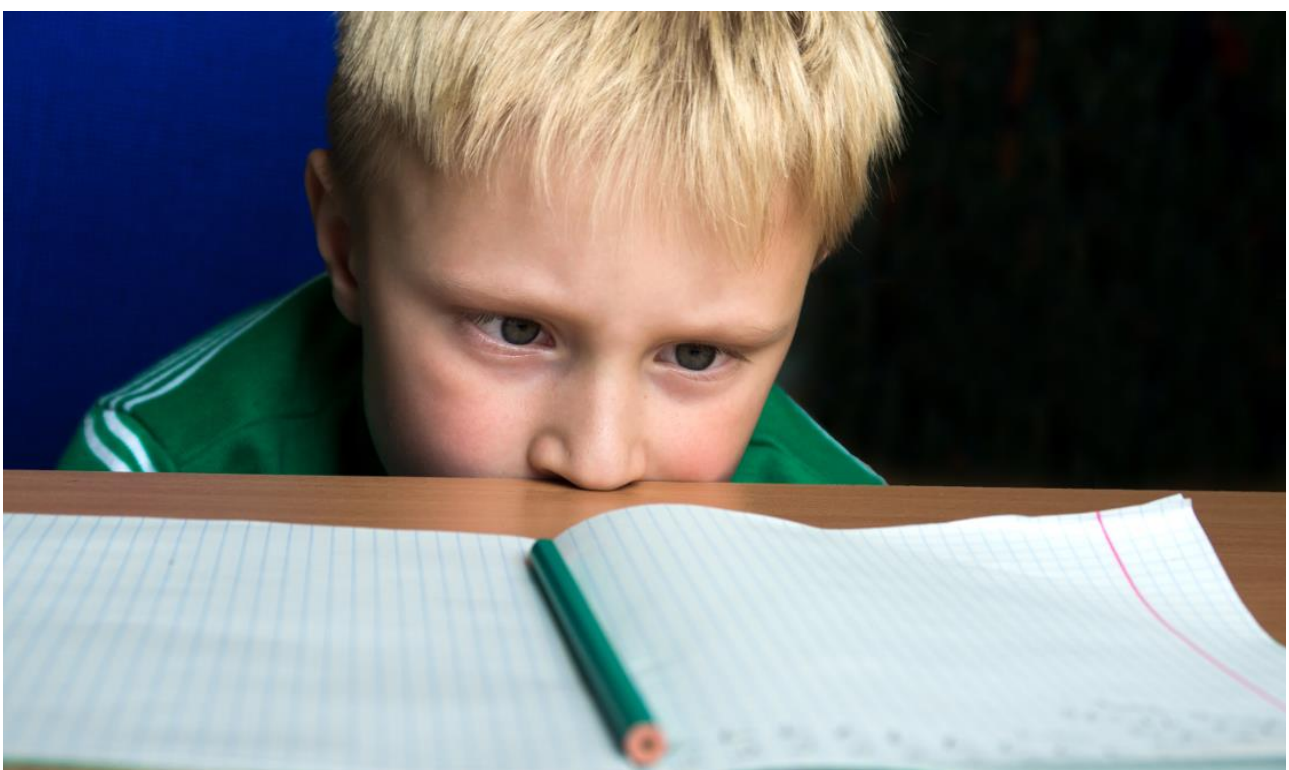
Barn og unge med korrigerbare synsfeil trenger briller eller kontaktlinser for å kunne følge med i skolehverdagen. Elever som har lærevansker kan oppleve mer problemer hvis de i tillegg har en ukorrigert synsfeil.

Skolehverdagen blir mer og mer synsmessig krevende oppover i barne- og ungdomsskolen, skriften blir mindre, en leser mer og lenger, og mengden lekser øker.

Øynene og synet utvikler seg i to ulike faser, først i alderen fra 0 til 5 år og videre fra 6 til 19 år. Vanlige synsfeil som nærsynthet, langsynthet, skjeve hornhinner eller samsynsproblemer oppstår oftest i alderen 6 til 19 år. Nærsynthet er enklere å oppdage enn langsynthet.

Det er langsynthet, skjeve hornhinner og samsynsproblemer som i størst grad gir skjulte synsproblemer som påvirker utholdenhet og læring. Regelmessige synsundersøkelser og riktige briller har stor betydning.

Det er unødvendig med skoletapere på grunn av dårlig syn!

Dropper ut av skolen

Frafall i videregående skole er et stort problem i Norge og årsaken til dette er kompleks. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at nesten en av tre ikke fullfører skoleløpet i løpet av fem år. Samfunnskostnaden er beregnet til omtrent fem milliarder kroner per årskull.

Årsakene til frafall er mangfoldig. Forskning viser til fire hovedfaktorer:

- Skoleprestasjoner i barne- og ungdomsskolen
- Elevenes sosiale bakgrunn
- Identifikasjon og engasjement i forhold til skolen
- Geografi og demografi

Skoleprestasjonen i barne- og ungdomsskolen betyr mest for at elevene skal gjennomføre videregående. Ved å sørge for at en elev fungerer godt og trives i skolen fra starten av, økes mulighetene for at eleven fullfører skolegangen.

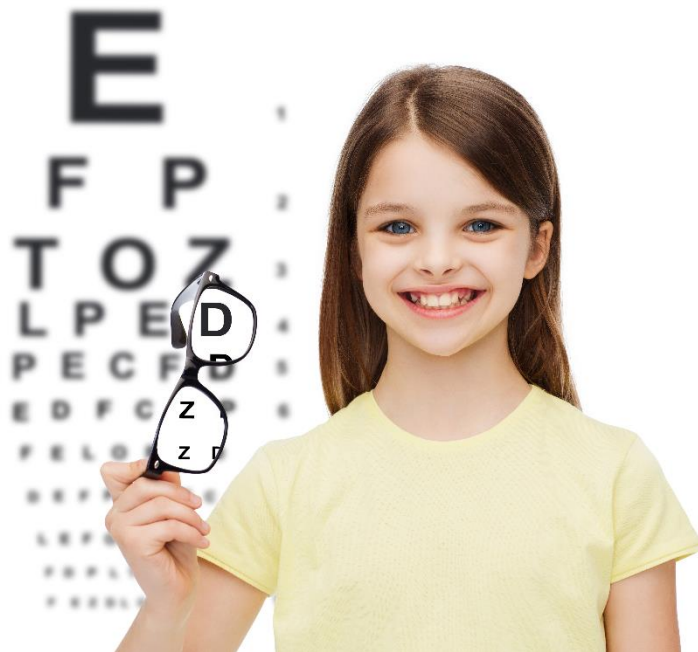
De som dropper ut av skolen risikerer å bli ekskludert fra arbeidslivet. Det er også kjent at denne gruppen får større sosiale og helsemessige utfordringer.

Økes gjennomføringsprosenten i videregående skole med 10 prosentpoeng, regnes samfunnet å spare mellom 5,8 til 8,8 milliarder kroner årlig. Gevinsten for den enkelte og for samfunnet er betydelig.

Mange av de tiltakene som er prøvd ut i Norge og de andre nordiske landene for høyere gjennomføring i videregående retter seg mot elevene i den videregående skole, ikke mot elevene i barne- og ungdomsskolen.

Behovet er fire ganger større

Det er 624 000 elever i den norske grunnskolen. Studier av skolebarn i Kongsberg kommune viser at omtrent 20% av elevene trenger en fullstendig synsundersøkelse. Dette tilsvarer 125 000 elever. Halvparten av disse igjen har behov for en brille, synstrening eller annen oppfølging.

Dette betyr at 62 500 elever i barne- og ungdomsskolen har behov for briller, kontaktlinser eller synstrening.

Spesialisthelsetjenesten undersøkte i 2016 ca 33 000 barn fra 0 til 15 år. Behovet er fire ganger større enn dagens forbruk av spesialisthelsetjeneste.

Øyehelsefeltet skiller seg fra den øvrige helsetjenesten ved at de offentlig finansierte tjenestene i hovedsak tilbys i spesialisthelsetjenesten. Det er store kapasitetsutfordringer hos øyelegene.

De fleste barna har synsutfordringer som ikke trenger behandling eller oppfølging i spesialisthelsetjenesten. Tallene fra Kongsberg viser at kun 4% av barna som undersøkes ved skoleklinikken henvises til videre undersøkelse hos øyelege.

Det er behov for at flere barn får undersøkt synet uten at dette belaster spesialisthelsetjenesten unødvendig, og at de på en enklere måte enn i dag får den hjelpen de trenger. Organisering i dag gir i praksis ikke lik tilgang til offentlige helsetjenester for disse barna. Tilgangen til spesialisthelsetjenester varierer avhengig av hvor en bor.

Innen øyehelse er det nødvendig at myndighetene tar nasjonale grep slik at barn og unge som har et øyehelsebehov som kan løses av lokal optiker - får dette.

Gode ordninger for å sørge for godt syn hos barn og unge må på plass!

Gode løsninger for barn og unge

Det bør være lav terskel for norske barn og unge å få undersøkt synet og å få korrigert synsfeil.

I Norge har vi undersøkelse av nyfødte (øyelysing) og 4-års kontrollen som fungerer etter hensikten: å oppdage synsfeil som gir varige skader på synet.

Når barna blir større er det mer tilfeldig hvem som blir oppdaget.

Skolehelsetjenesten henviser hovedsakelig skolebarn direkte til øyelege, noe som i de fleste tilfeller er unødvendig. Erfaring viser at 9 av 10 barn i skolealder som synsundersøkes har en synsfeil som enkelt kan korrigeres med brille. Dette kan gjøres hos lokal optiker uten behov for å belaste spesialisthelsetjenesten.

Tidlig oppdagelse av synsfeil er viktig. Større forståelse hos foreldre, lærer eller helsesøster på skolen, fastlegen eller andre som stiller spørsmål om barnet fungerer optimalt – er viktig. Utreddes barnet for lese- og skriveproblemer eller andre lærevansker, bør også synsfunksjonen undersøkes.

Et bredt samarbeid i skole- og primærhelsetjenesten inkludert god utredning av synsfunksjonen vil spare barnet og unødvendig bruk av spesialisthelsetjenesten. Det bør være et mål å snu om på dagens praksis og få gjort synsundersøkelsene lokalt og redusere unødvendig bruk av spesialist.

Benytte seg av potensialet

Innen øyehelsetjenesten er det optikeren som representerer den største helsepersonellgruppen. Det er en stadig pågående diskusjon rundt oppgavedeling og mulighetene for å la ulike helsepersonellgrupper ta mer ansvar. Innen øyehelse og barn og syn er det gode muligheter for å tenke nytt. Det er anslagsvis 1500 optikere, 350 øyeleger og 40 ortoptister i Norge.

I førstelinjehelsetjenesten arbeider også lege, sykepleier, og andre helsepersonellgrupper med synsrelaterte problemstillinger. Pedagogene og andre er også involvert i oppfølging av skolebarn med synsproblemer. Alle disse gruppene, utenom optikeren, har en offentlig finansiering som dekker barns behov for øyehelsetjenester og annen synsoppfølging.

Stortinget pekte på optiker i sin behandling av Primærhelsemeldingen. Et flertall sa blant annet: *Det bør etableres systematisk oppfølging av syn og øyehelse. Syn og øyehelse bør bli en del av primærhelsetilbudet. Bruk av optikere kan øke tilgjengeligheten og avlaste spesialisthelsetjenesten.*

En samlet komite påpekte følgende: *Komiteen mener at det er viktig med kompetanse i kommunen som i større grad enn i dag øker tilgjengeligheten og bedrer tilbudet, også når det gjelder optikere.* Stortinget var under behandlingen opptatt av at synsundersøkelser er viktige for barn og unge, og at barn som går lenge med synsproblemer kan skape utfordringer i skolehverdagen.

Lærevansker eller synsvansker?

En gutt på 8 år kommer til synsundersøkelse hos optiker fordi læreren har oppfordret foreldrene til å få synet undersøkt.

Gutten er urolig i timene og har dårlig konsentrasjon, og han sliter med lesing. Han må bruke fingeren for følge linja, og staver seg gjennom ordene. Han får ikke med seg innholdet i det han leser. På fritiden spiller han fotball.

Synsundersøkelsen viser at gutten ser skarpt på både avstand og nær, men at fokuseringsevnen er redusert, slik at teksten utydelig etter kort tid.

Ved bruk av bedøvende dråper finner optikeren at gutten egentlig er langsynt med +2,50. Han får en brille som skal brukes hele tiden.

På etterkontroll 3 måneder etterpå forteller moren om en helt ny gutt. Han er mye roligere både på skolen og hjemme. Før kunne han ikke sitte i ro og se et helt TV-program, men nå har han en annen tålmodighet og konsentrasjon.

Brillene sitter på nesa hele tiden, også på fotballbanen. Gutten forteller selv at lesingen går mye bedre, og han har blitt bedre i fotball også!

Langsynthet hos barn er oppdages ikke med en enkel synstest hos helsesøster, fordi barnet ser skarpt på tavlen. Denne gutten fikk en ny hverdag med briller, både på skolen og i fritiden.

Hva skal til:

- **Gode nasjonale retningslinjer** for undersøkelse av syn hos barn.
- Bygge forståelse for viktigheten av **godt syn i oppveksten** - hos foreldre, skole og samfunn.
- Optiker blir en **naturlig samarbeidspartner** for andre i primærhelsetjenesten og hjelper barn lokalt.
- **Finansiering** slik at skoleelevers syn og øyehelse håndteres i førstelinjen hos optikere heller enn hos øyelege i spesialisthelsetjenesten.
- Optiker må på selvstendig grunnlag kunne **attestere behovet for synshjelpemidler** til barn og unge under 18 år i henhold til Folketrygdens bestemmelser.